

ДОКУМЕНТАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА ОТНОСНО СТАТУТА НА ДОЦ. ИВАН ДУЙЧЕВ КАТО ЩАТЕН ПРЕПОДАВАТЕЛ В СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ ПРЕЗ ЗИМНИЯ СЕМЕСТЪР НА АКАДЕМИЧНАТА 1944/1945 г.

проф. д-р Андриана Нейкова, СУ

В света на информационните технологии и интелектуални комуникации се налага да преосмислим досегашната си представа, принципи и методически регламенти във връзка с комплектуването и използването на фондовете от личен произход, които се съхраняват в историческите архиви, а също в музеи и библиотеки, като институти на паметта.

На практика често даденият личен фонд не съвпада с параметрите и документалния състав на архивното наследство на фондообразувателя си, което почти винаги се оказва значително по-обемно. Причината е, че освен самият личен фонд, въпросното архивно наследство включва и документи от други учредженски и лични фондове, доколкото *личността-фондообразувател* е документиран с оглед неговия социален статус, професионална реализация, колегиални и приятелски контакти, гражданска позиция и т. н. Тези документи обаче, както често и самите лични фондове, се съхраняват в различни архиви, библиотеки и музеи, дори извън страната. Това обстоятелство затруднява специалистите, когато им се налага в процеса на своите научни изследвания да издирват и проучват архивното наследство на интересуващата ги личност от историческа гледна точка.

Документите, извън дадения личен фонд, обозначаваме с термина *документални следи*, но те също са част от съответното архивно наследство, доколкото е съхранено. Трябва да се отбележи, че самото издирва-

не на споменатите *документални следи* всъщност е *архивна евристика*, както и част от методическия инструментариум на архивистите. От друга страна, дигитализацията на информационните ресурси на архивите, музеите и библиотеките осигурява онлайн достъп на потребителите до тях, независимо от местонахождението на архивните документи и потребителите. Нещо повече, автоматизираните системи на отделните институти на паметта в условията на мрежовото се развиват в посока възможности за генериране по предварителна заявка от потребителя на високоинформативни/хибридни справочници от вида *идеален опис* или *своден каталог*. Това означава, че по принцип още на този етап съставянето на *идеален опис* във връзка с архивното наследство на дадена исторически значима личност, е напълно постижимо, макар и по-бавно и трудно.

Както е известно, у нас традиционните архивни справочници – пътеводители, описи, а също и документални издания, вече са достъпни онлайн чрез *Информационната система на държавните архиви (ИСДА)* и други платформи в сайта на Държавна агенция „Архиви“¹. След време посочената система, която се усъвършенства, ще генериране справочници, отговарящи на индивидуалните заявки на потребителите на архивна информация. Същевременно самите архиви трябва да се насочат не само към усъвършенстване на дигитализираните традиционните си справочници, част от които са некоректни и не отговарят на съвременните методически изисквания, но и към създаването, съгласно Закона за НАФ: *Националния регистър на НАФ като централизирана база данни*. Чрез него ще бъдат достъпни и данните относно архивните ресурси, съхранявани в музеи, библиотеки и др. В противен случай се затруднява работата по посочения Електронен регистър на НАФ като цяло.

Съобразявайки се с реалностите към момента, във връзка с архивното наследство на акад./проф. Иван Дуйчев с колегите доц. д-р Русалена Пенджекова, гл. ас. д-р Ивайло Аврамов и Давид Нинов си поставихме за цел да подготвим архивен справочник от вида *идеален опис*. Още първите резултати са обнадеждаващи – извън неговия личен фонд, съхраняван в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“, неизвестни до момента *документални следи*, които разкриват допълнителни факти и щрихи към животописа на патрона на специалност *Архивистика и документалистика* в СУ, оборвайки някои от битоващите сред историческото съсловие митове за него. Намеренията ни са, но вече съвместно с колегите от центъра, да продължим работата за съставянето на така замисления *идеален опис* за архивното наследство

на Иван Дуйчев, независимо от местонахождението, регистрацията и описанието на съответните архивни фондове, колекции, архивни единици и документи, в това число и личния му фонд.

В подкрепа на така замисления справочник ще представя само три документа, намиращи се в трудовото/кадрово досие на доц. Иван Дуйчев за времето 1 март 1936 г. до 1 февруари 1945 г., което се съхранява в Университетския архив – СУ. Трябва да се отбележи, че това досие нееднократно е цитирано в специализираната литература, поради което повечето документални свидетелства вече са въведени в научно обращение. Въпреки това, оказва се че продължават да битуват противоречащи си мнения, основаващи се предимно на спомени на съвременници относно статута на доц. Иван Дуйчев като университетски преподавател през зимния семестър на академичната 1944/1945 г. Причината е, че досега не е открита административната заповед за неговото уволнение, но е известно, че има опит за по-ранното му отстраняване от университета през същия семестър. Възможно е в личния архив на Иван Дуйчев да се открие екземпляр от въпросната заповед, ако изобщо в онова време е била издадена такава.

В специализираната литература се отбелязва, че той е уволнен от СУ на 1 февруари 1945 г., заедно с други преподаватели, съгласно известната *Наредба-закон от ноември 1944 г. за прочистване на учителския и преподавателския персонал в народните основни и средни училища, учителските институти и в университетите и висшите училища и академии от фашистки елементи*. За Дуйчев обаче някои историци, позовавайки се на разкази на участници в събитията тогава считат, че той е бил отстранен от преподаване и не е чел лекции през целия зимния семестър. Аз лично съм разговаряла по въпроса с един от тези колеги, който продължава да защитава именно тази версия, позовавайки се за случилото се на разказаното му от проф. Александър Бурмов.

Факт е, че наистина въпросното уволнение е предхождано от целенасочени действия за разправа с Иван Дуйчев по политически причини с измислени обвинения, които от този момент в течение на десетилетия се превръщат в задължителни квалификации лично за него от гледна точка на официалната идеология. В Централния държавен архив се съхранява *Доклад от 12 октомври 1944 г.*², който е публикуван в сборника: Съдът над историците. Документи и дискусии (1944–1950). Т. I³. Този доклад е инициатива на представители на тогавашния *ОФ комитет* при Историко-Филологически факултет до *комитета на ОФ* на СУ с предложението за налагане на наказания на преподаватели, *обвинени във фашистка*

дейност. Дуйчев специално е набеден от авторите на посочения доклад, че е агитирал за предишния авторитарен режим и идеология, както и за закрепване на съюза на България с Оста, която щяла да доведе до най-правилния и спасителен ред в цяла Европа. По техни твърдения (на авторите на доклада), лично при тях са идвали студенти-исторички, които заявили, че те не ще допуснат (Дуйчев) да ги трови с лекциите си, както досега. Това всъщност си е един класически донос, въпреки че не би могъл да се припише на специалните служби и архивите на ДС, с които напоследък по инерция обясняваме всички събития от периода.

Както се отбеляза, с оглед цитираните обвинения някои съвременници смятат, че Дуйчев предварително е бил отстранен от СУ, респ. лишен от право да преподава средновековна българска история още през зимния семестър на същата година. Съществуват обаче три административни документа в споменатото трудово/кадрово досие на Иван Дуйчев, които поставят под съмнение тази версия. Бих искала да ги представя на вниманието на присъстващите, като използвам случая да благодаря на колегите от Университетски архив – мои бивши ученици, които любезно ми ги предоставиха.

* * *

Посочените документи категорично свидетелстват, че през зимния семестър на академичната 1944/1945 г. д-р Иван Дуйчев е редовен доцент по българска история в ИФФ. За това свидетелства негово *Заявление* (Вж. Приложение № 1) с искане за времето от 4 декември до 21 декември 1944 г. да му се разреши отпусък по болест. Съгласно административните изисквания по това време, той изпраща заявлението си до Ректора на СУ чрез Декана на ИФФ по пощата, обяснявайки, че поради заболяване, не може да излиза от дома си и се налага да прекъсне преподаването за десетина дни.

Заявлението е входирано/регистрирано в университета на 19 декември 1944 г. В отговор със *Заповед* № 179 от 23 декември с. г. на доц. Иван Дуйчев от името на Ректора проф. д-р Димитър Силяновски⁴ е разрешен 10 дни отпусък по болест, считано от 4 декември 1944 г. (Вж. Приложение № 2). Следователно, при условие, че вече е бил отстранен от работа, не е необходимо да се издава *Заповед* от името на Ректора на СУ за отпусък по болест, от която е следвало на лицето да бъде изплатено съответно обезщетение.

Косвено потвърждение за отстраняването на Иван Дуйчев от СУ именно на 1 февруари 1945 г. е запазеното в кадровото досие *Удостовете-*

рение, издадено на 21 ноември 1947 г. от Касата на Софийски университет за направените му удръжки за взаимопомагателната каса при Министерството на народното просвещение през периода от 1 март 1936 г. до 1 февруари 1945 г., когато е бил на служба в Историко-Филологическия факултет (Вж. Приложение № 3).

Проучванията в тази насока ще трябва да продължат. Още повече, че на 24 октомври 1945 г. Академичният съвет на Софийски университет разглежда писмо, изпратено от МНП (№ 16.296 от 13 октомври с. г.), с което се съобщава за взето решение да се върнат на работа в СУ уволнените за фашистка дейност преподаватели и асистенти.

На следващото заседание на АС е прочетено друго писмо на МНП, с което се препращат на СУ молбите на д-р Иван Дуйчев и д-р Асен Златков с искане да им бъдат отменени наказанията (вероятно, става въпрос за отстраняването им за един семестър, но след 1 февруари 1945 г.). На свой ред, АС решава Ректорът – акад. проф. Георги Наджаков⁵, съответните декани и секретарят на споменатия университетски ОФ комитет да подготвят становище по въпроса.

На 12 декември с. г. Деканът на ИФФ съобщава на членовете на АС, че Факултетният съвет е взел решение да се ревизира решението за отстраняването от СУ на Иван Дуйчев, Веселин Бешевлиев и Жана Николова. АС обаче връща на ФС на ИФФ за повторно разглеждане това решение, за да се произнесе по въпроса и ОФ комитетът при факултета.

Както вече е уточнено от колегата Илонка Колева, началник на УА, това всъщност е и последната информация в протоколите на АС за статута на Иван Дуйчев като редовен доцент в СУ. А протоколите от заседанията на ФС от това време не са съхранени, поради което становището на ОФ комитетът на ИФФ засега остава неизвестно.

* * *

Следователно представените три документа и последвалите действия по изпълнението им не са довели до отмяна отстраняването на Иван Дуйчев от СУ, но разкриват една по различна картина от тогавашната действителност. Все пак, имало е и несъгласни преподаватели с предприетата чистка в СУ в контекста на извършващата се идеологизация и реформа на висшето ни образование. Нещо повече, несъгласните, очевидно, са се опитвали дори да противодействат, въпреки риска от неблагоприятни последствия за самите тях.

Бележки

¹ <www.archives.government.bg/archives.bg/narodensud/>; <archives.bg/wars/; www.archives.government.bg/:280> – Архивите говорят и др.

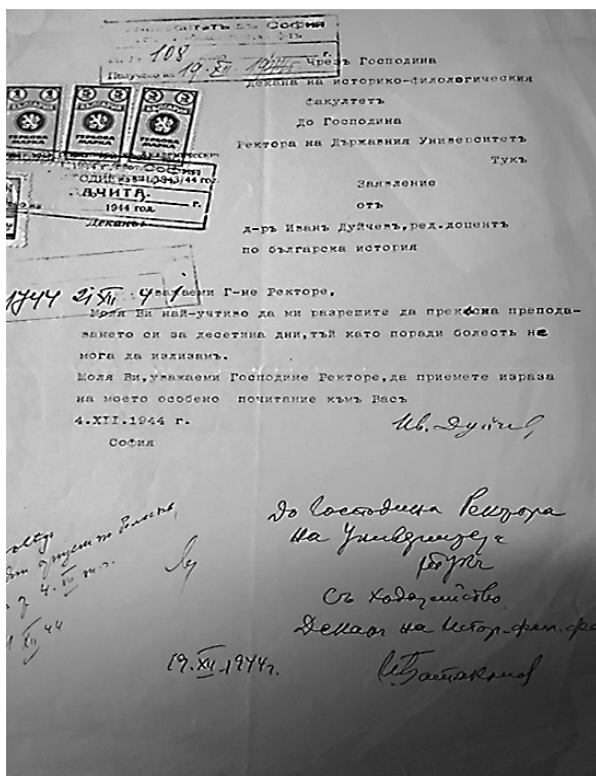
² ЦДА, Ф. 142, оп. 2, а. е. 411, л. 88.

³ Съст.: Вера Мутафчиева, Весела Чичовска, Дочка Илиева, Елена Нончева, Златина Николова, Цветана Величкова. Изд. БАН. С., 1995, с. 50–53.

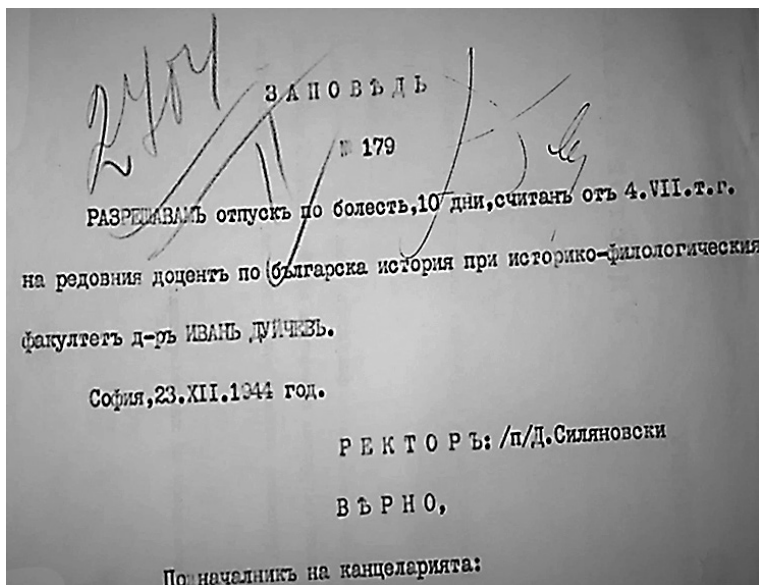
⁴ Тодорова, Цв. Ректорите на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. С., 2009, с. 134.

⁵ Пак там, с. 138.

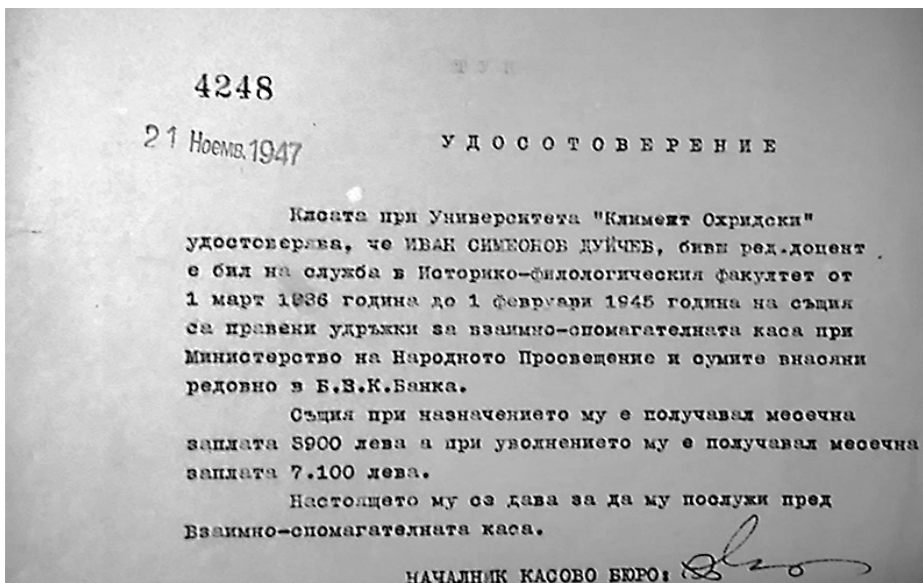
Приложения



Приложение № 1. Заявление от доц. д-р Иван Дуйчев от 4 декември 1944 г. до Ректора на Държавния университет чрез Декана на ИФФ за разрешаване на 10 дни отпуск по болест



Приложение № 2. Заповед № 179 от 23 декември 1944 г. за разрешаване на десет дни отпуск по болест на Иван Дуйчев, редовен доцент по българска история при ИФФ



Приложение № 3. Удостоверение: Касата на Университета „Св. Климент Охридски“, 27 ноем. 1947 г., удостоверява, че Иван Симеонов Дуйчев, бивш редовен доцент, е бил на служба в ИФФ от март 1936 г. до 1 февр. 1945 г.